

TÜRKİYE'DE ALTERNATİF MEDYANIN SİYASAL KARAR ALMA SÜREÇLERİNE YURTTAŞ KATILIMINDAKİ ROLÜ

Alparslan ERİMLİ

Dr. Öğretim Görevlisi

Giresun Üniversitesi

alparslan.irimli@giresun.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-0390-6951

Makale Bilgileri / Article Information

Makale Türü / Type : Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received : 01.10.2023

Kabul Tarihi / Accepted : 17.10.2023

İntihal / Plagiarism

Bu makale, benzerlik programı ve en az iki hakem tarafından incelenmiş olup intihal içermediği teyit edilmiştir.

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Bu makale, yazarın "Türkiye'de Alternatif Medyanın Kamuoyu Oluşturma Rolü: Hidroelektrik Santraller Örneği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

This article is based on the author's PhD dissertation titled "The Role of Alternative Media in Creating Public Opinion in Türkiye: Hydroelectric Power Plants Case"

Öz

Klasik liberalizm teorileri ve medyadaki yansımaları sebebiyle kamusal alanın ve siyasal karar alma süreçlerinin dışında kalmış olan sıradan yurttaşlara ve topluluklara platform sunan bir medya alanı olarak tarif edilen alternatif medya kavramının ele alındığı bu çalışma, Türkiye'deki alternatif medya kuruluşlarının bu savdaki yerini incelemiştir. Bu bağlamda araştırmada, haber kaynaklarının odak noktasına alındığı kategori sistemi aracılığıyla Türkiye'de farklı politik görüşleri temsil eden alternatif medya kuruluşları Bianet, BirGün ve OdaTV'nin, Türkiye'nin hidroelektrik santral politikası odağında ortaya çıkan tartışmalara dair İnternet sitelerinde yayınladıkları haber metinleri üzerinde karşılaştırmalı olarak içerik analizi uygulanmıştır. Örnek olayın seçilmesinin başlıca sebebi, bir devlet politikası olarak hidroelektrik santral politikasının geliştirilmesinde ve uygulanmasında yurttaş katılımına yeterince zemin hazırlanmaması ve bununla birlikte santrallerin inşa edildiği bölgelerde yaşayan insanların uygulanan politikanın çevresel, sosyal ve kültürel etkilerine doğrudan maruz kalmış olmalarıdır. Araştırmanın sonucunda, üç alternatif medya kuruluşunun da

yayınladıkları haber metinlerinde, medyaya erişim hiyerarşisini ortadan kaldırmaya yönelik adımlar atarak sivil toplum örgütlerini ve yurttaşları haber kaynağı olarak ön plana çıkardıkları görülmüştür. Ayrıca medya kuruluşlarının hidroelektrik santral politikası tartışmasında kendilerini sivil toplum örgütleri ve yurttaşların yanında konumlandığı saptanmıştır. Bununla birlikte Bianet başta olmak üzere, haber kaynağı olarak yurttaşlara verilen yerin sivil topluma kuruluşlarına göre yetersiz kaldığı yönünde bulgulara da ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alternatif medya, Katılımcı demokrasi, Demokratik katılımcı medya, İçerik analizi, Hidroelektrik santral politikası.

THE ROLE of ALTERNATIVE MEDIA in CITIZEN PARTICIPATION in POLITICAL DECISION-MAKING PROCESS in TURKIYE

Abstract

This study deals with the concept of alternative media, which is defined as a media field that provides a platform to ordinary citizens and communities who are left out of the public sphere and political decision-making processes due to the theories of classical liberalism and their reflections in the media, examines the place of alternative media organizations in Türkiye in this argument. In this context, the research applied a comparative content analysis on the news texts published on the websites of alternative media organizations Bianet, BirGün and OdaTV, which represent different political views in Türkiye, on the debates that emerged in Türkiye's hydroelectric power plant policy through the category system which news sources are focused. The main reason for choosing the case study is that, as a state policy, there is not enough ground for citizen participation in the development and implementation of the hydroelectric power plant policy, and that the people living in the regions where the power plants are built have been directly exposed to the environmental, social and cultural effects of the implemented policy. As a result of the research, it has been found that all three alternative media organizations took steps to eliminate the hierarchy of access to the media in the news texts they published and brought civil society organizations and citizens to the forefront as news sources. Furthermore, it was determined that media organizations positioned themselves on the side of non-governmental organizations and citizens in the hydroelectric power plant policy debate. In addition, it was also found that the place given to citizens as a news source, especially Bianet, was insufficient compared to non-governmental organizations.

Keywords: Alternative media, Participatory democracy, Democratic participatory media, Content analysis, Hydroelectric power plant policy.

GİRİŞ

Literatürde liberal temsili demokrasi doğrultusunda teşekkül eden yerleşik ve kurumsallaşmış siyaseti reddeden veya ona meydan okuyan kitle iletişim biçimleri

olarak tanımlanan alternatif medyanın, birincil nosyonu olarak özgürleştirici toplumsal değişim rolü ön plana çıkartılmaktadır. Alternatif medya kuruluşlarının bu nosyonu, parlamenter uzlaşma ve tartışmaların çizilmiş sınırlarının dışında kalan politik ve sosyal doktrinleri temsil ederek ve ana akım medyanın üretimlerinin karşısında durarak karşıt-kamu oluşturması suretiyle yerine getirmesi beklenmektedir (O'Sullivan, Hartley, Saunders, Montgomery, & Fiske, 2006; Sandoval & Fuchs, 2015).

Alternatif medya ile demokrasi arasında sıkı bir bağ bulunduğunu ve alternatif medyanın sağlıklı bir şekilde kuramsallaştırılabilmesi için siyasal ve demokratik kuramlar içinde değerlendirilmesi gerektiğini ileri süren Bailey, Cammaerts ve Carpentier (2015, s. 26) çalışmalarında, alternatif medyayı demokratik bir iletişim projesi olarak değerlendirmektedir. Alternatif medya bu yaklaşımda da ana akım medyanın ve kamusal alanın dışında kalmış ya da bırakılmış topluluk ve bireylerin yolunu açacak yeni biçimler sunan bir medya alanı olarak tasvir edilmektedir (Bailey, Cammaerts, & Carpentier, 2015, s. 17)

Klasik liberalizm teorileri ve ana akım medya karşıtlığı üzerinden alternatif medyaya yönelik yapılan bu tanımlamaların ve ona üstlendirilen nosyonların kuramsal altyapısının, "katılımcı demokrasi kuramı" ve onun medya alanındaki yansıması olan "demokratik katılımcı medya kuramı" tarafından şekillenmiş olduğunu söylemek mümkündür. Bu doğrultuda çalışmada öncelikle, katılımcı demokrasi kuramı ve demokratik katılımcı medya kuramı ile alternatif medya arasındaki ilişki ele alınarak alternatif medya kavramı demokrasinin katılımcılık ilkesi üzerinden değerlendirilmiştir. Daha sonra çalışmanın örnek olayı olarak seçilen, Türkiye'de enerji politikası olarak inşa edilen hidroelektrik santraller bağlamında meydana gelen tartışmalara değinilmiştir. Son olarak, örneklem olarak seçilmiş alternatif medya kuruluşları olan Bianet, OdaTV ve BirGün'ün Doğu Karadeniz'de inşa edilen ve edilmekte olan HES'lere dair yayınlamış oldukları haber metinleri içerik analizi aracılığıyla incelenerek, medya kuruluşlarının yurttaşların kamuoyu tartışmalarına ve siyasal karar alma süreçlerine katılımındaki rolü incelenmiştir.

1. KATILIMCI DEMOKRASİ KURAMI

Siyasal bir sistem uygulaması olarak ilk adımları Antik Yunan'daki şehir devletlerinde atılan demokrasi, tarihin ilerleyen safhalarında siyasal toplumların nüfus ve coğrafyalarında meydana gelen büyüme ile uygulanamaz hale gelmiştir. Böylece Antik Yunan'daki (doğrudan) demokrasinin tekrar işler bir hale gelmesi için iktidar yetkisinin temsilciler yoluyla kullanılmasına dayanan ya da bir başka deyişle halka ait olan egemenlik hakkının, halkın seçtiği kişi yahut kurullar tarafından kullanılmasını ön gören liberal temsili demokrasi modeli oluşturulmuştur.

Geliştirilen bu modelin demokrasiyi koruduğu ve onu işler bir siyasal sistem olarak muhafaza ettiğini söylemek her ne kadar mümkün olsa da katılımcı demokrasi tezi liberal temsili demokrasiyi, “... sadece vatandaşın katılımsızlığını ve yabancılaşmasını getiren ve demokrasiyi içten tahrip eden cılız bir demokrasi” (Schmidt, 2002, s. 165) olarak nitelendirmektedir. Sıradan yurttaşların yönetime doğrudan dâhil olmasına yönelik araçların geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını savunan katılımcı demokrasi kuramı, klasik liberal demokrasi sistemlerinde seçmenlerin oy kullanarak temsilci seçimi ile sınırlanan katılımlarının ötesine geçerek, sıradan yurttaşların kamusal meseleler konusunda konuşma, irade oluşturma ve karar verme sürecine katılımını, yaygınlaştırmayı ve yoğunlaştırmayı hedeflemektedir.

Katılımcı demokrasi kuramında; resmi siyasal sisteme, kurumlara ya da siyasal süreçlere indirgenmeyen “politikliğe” daha geniş bir çerçeve içinde yaklaşmakta ve toplumun bütünü farklı yönleriyle ele alınarak politik alanda yer açılması ön görülmektedir. Politikliği geniş bir ölçekte ele alan böyle bir bakış açısı, toplumun tamamını -okul, aile, iş yeri, topluluklar ve (alternatif) medya- farklı yönleriyle ele almakla beraber onları siyasal demokratik etkinlikler düzleminde eşit katmanlarda görmektedir (Bailey, Cammaerts , & Carpentier, 2015, s. 27). Sonuç olarak katılımcı demokrasi doğrultusunda politik olanın ve politikliğin tanımının ve kapsamının genişlemesi cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet ve kültüre dayalı kimliklerin ve onların mücadelelerinin alternatif medyada yer almasını söz konusu kılmıştır.

Kuram siyaset bilimciler tarafından da medya ile ilişkilendirilerek ele alınmış ve medyanın kuramdaki işlevi esas unsurlardan biri olarak değerlendirilmiştir. Örneğin, iki yüz yıl önce doğrudan yurttaş katılımının mümkün olmadığı için demokrasiyi devam ettirebilmenin pratik bir yolu olarak “temsili demokrasinin” yaratıldığını ifade eden Naisbitt (1984, s. 176), meydana gelen iletişim devrimi ve bunun sonucu olarak iyi eğitilmiş seçmenlerin ortaya çıkışının temsili demokrasi sisteminde değişim meydana getirdiğini savunmaktadır. Zira enformasyon paylaşımının anidenliği, başkentlerdeki temsilcilerin ülkedeki gelişmelerden haberdar olduğu kadar seçmenlerin de en az onlar kadar haberdar olmasını mümkün kılmaktadır.

Geçmişte temsili demokrasinin demokrasiyi korumuş olduğunu kabul eden Naisbitt (1984, s. 177), ancak bugün onun modası geçmiş bir demokrasi modeli olduğunu iddia etmekte ve artık insanların hükümet ya da başka kurumların nasıl yönetilmesi gerektiğine dair karar alma konusundaki sahip oldukları yetkinliğe karşı öz güvenlerinin arttığını ileri sürmektedir. Böylece Amerika Birleşik Devletleri’ndeki siyasal sistem üzerine geliştirmiş olduğu tezinde, medyanın sunduğu imkânlar ve referandum gibi geliştirilen katılımcı demokrasi araçları dâhilinde sıradan yurttaşın artık hükümet ve diğer kurumlarda söz sahibi olabileceğini ve olması gerektiğini

savunmaktadır. Yurttaş katılımının sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için ise medyanın bir eğitim aracı olarak kullanılmasının hayati önem taşıdığına altını çizmektedir.

2. DEMOKRATİK KATILIMCI MEDYA KURAMI VE ALTERNATİF MEDYA

McQuail (1983, s. 96) demokratik katılımcı medya kuramının ortaya çıkışını, klasik liberalizme ve medyada var olan pratiklerine karşı tepkinin bir sonucu ve idealize edilen medya kurumlarını oluşturmak için olumlu yönde atılan bir adım olarak tasvir etmektedir. Bu kuramın ortaya çıkışında etkili olan medyadaki pratikler ve bunların sonuçları arasında birincil etken olarak; özel teşebbüslü medyanın ticarileşmesini ve tekelleşmesini, sosyal sorumluluk kuramınca kurulan kamu yayını yapan kurumların merkezileşmesini ve bürokratikleşmesini saymak mümkündür.

19. yüzyılda yaşanan liberal ekonomik ve politik devrimler, kamu yayıncılığının sosyal ve demokratik gelişimi sağlayacağına dair yüksek beklentiler doğurmuştur. Ancak kamu yayıncılığı yapan kuruluşların ataerkilliğe, elitistliğe, ekonomik ve politik baskıya karşı çok kırılabilir ve profesyonelleşmeye fazla eğilimli olmasının, bu beklentileri karşılıksız bıraktığını söylemek mümkündür (McQuail, 1983, s. 97). Bu koşullar altında ortaya çıkan “demokratik-katılımcı” terimi, yurttaşları siyasal ve sosyal katılıma teşvik etmesi gerekirken engelleyen siyasal partilere ve parlamenter demokrasiye karşı düş kırıklığını yansıtan bir içeriği barındırmaktadır (McQuail, 1983, s. 96). Kuramın modern anlamda medyaya yansıyan pratikleri olarak ise çeşitli fikir ve motivasyonlardan ilham alan alternatif medya ve 1960’ların ve 1970’lerin özgür radyoları gösterilmektedir (Christians, Glasser, McQuail, Nordenstreng, & White, 2009, s. 25). Zira yirminci yüzyılın büyük bir bölümünü kapsayan dönemde yaşanan devrimci olaylarda halk tabanlı aktivist medya önemli bir yere sahiptir (Downing, Ford, & Gil, 2001).

Bunun yanında liberal medya kuramının serbest piyasa tarafından yıkıldığını ileri süren McQuail (1983, s. 97), sosyal sorumluluk kuramının ise medya kuruluşlarının kendi çıkarlarına hizmet etmesi ve profesyonellerin bürokratik devletle suç ortaklığı yapması sonucu yetersiz kaldığını ileri sürmektedir. Ayrıca bu dönemde ortaya çıkan basın öz denetimi ve hesap verebilirlik mekanizmalarının, pratikte medya kurumlarını toplumdaki güç odakları tarafından domine edilen bir yapıya sahip kılınmaması ya da bu mekanizmaların medyanın yurttaşların günlük hayatında bilgi edinmeye dair karşılaştığı ihtiyaçları karşılamadaki başarısızlığını engelleyemediğini savunmaktadır.

Bu bağlamda demokratik-katılımcı medya kuramının temelini politik toplumlardaki alıcının (izleyicinin/okuyucunun/yurttaşın) ihtiyaçları, çıkarları ve istekleri tarafından oluşturulduğunu söylemek mümkündür. Kuramın idealinde, yurttaşların doğru bilgiyi alma ve cevap verme; küçük ölçekli topluluklarla, çıkar gruplarıyla ve alt kültürle etkileşime geçebilmek için iletişim araçlarını kullanma hakkını korumak ve gerçekleştirmek yatmaktadır (McQuail, 1983, s. 97-98). Christians vd.’nin (2009, s. 25) ortaya koyduğu demokratik-katılımcı medya kuramının temelinde, gerçek sahibi halk olan medyanın, özgürleştirici ve eleştirel bir yapıya sahip olması gerektiği fikri yatmaktadır. Bu görüşe

göre medya kolektif haklar için bir tür mücadele içindedir. Özgürleştirici toplumsal değişimin yaşanmasıyla medya, piyasa ve devletin otoritesine borçlu olmadan, yurttaşların gerçek sesi olarak kurumsallaşabilme şansına sahip olmaktadır. Bu bağlamda demokratik-katılımcı medya modelini benimsemiş bir medya kuruluşu, sosyal hayata ana akım medyaya nazaran çok daha yakından dahil olmalı ve izleyicilere sunulacak olan erişim ve katılım fırsatlarını, kontrol etmekten ziyade kararların kullanıcılar tarafından belirlenmesiyle onların doğrudan kontrolde olmasını sağlamalıdır (McQuail, 1983, s. 97).

Görüldüğü üzere, McQuail'in (1983) ve Christians vd.'nin (2009) geliştirmiş olduğu demokratik-katılımcı medya kuramının idealize ettiği medyanın alternatif medyada vücut bulduğu görülmektedir. Bununla birlikte literatürde alternatif medyanın katılımcı medyayı kapsayan bir çatı kavram bazen de ikisinin eş anlamlı kavramlar olarak kullanıldığı görülmektedir. Her iki kavram da köken itibariyle geleneksel liberal demokrasi kuramına ve bu doğrultuda gelişen liberal medya kuramı ve ana akım medyaya karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca katılımcılık ilkesi baskın bir şekilde alternatif medyanın esas unsurlarından biri olarak değerlendirilmektedir (Atton, 2006; McQuail, 2010 ; O'Sullivan, Hartley, Saunders, Montgomery, & Fiske, 2006; Bailey, Cammaerts , & Carpentier, 2015; Couldry, 2003)

Atton (2006, s. 10) anaakım medyanın, toplumda var olan ekonomik ve toplumsal sorunların müsebbibi olarak bazı spesifik sosyal grupları -dezavantajlı gruplar başta olmak üzere- göstermeye veya bu sosyal grupları radikal siyasi görüşlere sahip kişiler olarak karakterize etmeye eğilimli olduğunu ileri sürmektedir. Bununla beraber medyaya düzenli olarak erişimi olan güç sahibi elitlerin ise nadiren bu muameleyle karşılaştığını savunmaktadır. Çalışmasında Glasgow Üniversitesi Medya Grubu'nun (1976, 1982, 1985) çalışmalarını değerlendiren Atton (2006, s. 10), ana akım medya kuruluşlarının yayınladığı haber metinlerinde; sendikaların, grev yapan işçilerin ve endüstriyel ilişkilerinin avantajlı konuma sahip olan politikacılar, şirket sahipleri ve yöneticilerin bakış açısından resmedildiğini aktarmaktadır. Medyada yaratılan bu taraflı temsiliyetin ise işçilerin ve sendikaların provokatör ve sabotajcılar olarak isimlendirilmesi sonucunu doğurduğunu belirtmektedir.

Sınıfsal olarak yapılan bu ayrıma Rigel'in (2000, s. 192) çalışmasında da dikkat çekilmektedir. Çalışmada haber söyleminin üretimi esnasında rol alan aktörler "söylem seçkinleri ve söylem düşkünleri" olarak iki sınıfsal gruba ayrılmaktadır. Rigel (2000, s. 192) haberin tematik yapısının oluşumunda haber kaynakları veya haber aktörlerinin rol aldığını ve haber kaynaklarının "söylem seçkinleri" -Atton'ın ifadesiyle "elitler"- ve "söylem düşkünleri" olarak katı ve sınıfsal bir şekilde ikiye ayrıldığını belirtmektedir. Söylem düşkünleri, medyada sadece fail ya da mağdur oldukları zaman yer alabilirken; güç ve iktidar sahibi söylem seçkinleri, basında yer alan olay, olgu ve fikirlerin çerçevesini çizerek söylem yoluyla toplumsal denetimi sağlamaktadırlar.

Mora (2008, s. 14), Rigel'in (2000, s. 187-191) medyadaki söylem seçkinleri kavramının, Bourdieu'nun "sembolik seçkinler" ve Mills'ın "iktidar seçkinleri" kavramının birleşimiyle tanımlandığını aktarmaktadır. Mills (1959, s. 269) bu

öğelerden olan iktidar seçkinlerinin, politikadan, ekonomik çevrelerden ve askeri üst çevrelerden gelen kişilerden oluştuğunu belirtmektedir. Bourdieu'nun (Rigel, 2000, s. 192) "sembolik seçkinler" sınıfı ise akademisyenler, yazarlar, sanatçılar, yönetmenler, gazeteciler gibi öznelere oluşmaktadır. Bu iki grup söylem üretiminin oluşmasında ve denetlemede aktif olarak rol almaktadırlar.

Atton'a (2006, s. 11) göre erişim hiyerarşisini oluşturan elit uzmanlar ve bilirkişiler ya da başka bir deyişle söylem seçkinlerinin kendi fikirlerini ifade edebilecek bir platforma erişimleri; protestoculardan, muhaliflerden, azınlık gruplardan ve sıradan yurttaşlardan çok daha kolay olmaktadır. Dolayısıyla alternatif medyanın bu bağlamda gütmeye gerektiği gayeyi, dezavantajlı olarak isimlendirilebilecek grupların veya sıradan yurttaşların medyaya erişimini, elit grupların erişimi kadar mümkün kılmak olarak açıklamaktadır. Alternatif medyanın bu nosyonu gerçekleştirmek için işçilerin, işçi sendikalarının, cinsel azınlıkların ve protesto gruplarının seçkin elitler gibi önemli aktörler olarak kendi haberlerini yapabildikleri veya haber kaynağı olabildikleri bir haber üretim sistemi yaratması gerektiğini ifade etmektedir.

Bailey vd. (2015, s. 36) alternatif medyada katılımı, *medyaya katılım* ve *medya aracılığıyla katılım* şeklinde iki farklı kavram üzerinden incelemektedir. Bu iki katılım şekli ile geliştirilecek olan alternatif medya ekosisteminde, yurttaşların medyaya katılımı sayesinde medyadaki söylem seçkinleri ve söylem düşkünlerinden oluşan erişim hiyerarşisinin ortadan kalkacağı ön görülmektedir.

Bu iki katılım türünden ilki olan *medyaya katılım*, sıradan yurttaşların veya amatör gazetecilik yapanların medyadaki içerik üretimi ve karar alım süreçlerine doğrudan katılımlarını ifade etmektedir. Bu *medyaya katılım* biçimi ile yurttaşların gündelik hayatlarını etkileyen pek çok alanda aktif olacağı ve sahip oldukları iletişim haklarını pratiğe geçirebileceği savunulmaktadır (Bailey, Cammaerts, & Carpentier, 2015, s. 37). İkinci katılım türü olan *medya aracılığıyla katılım* biçimi ise yurttaşların medyada diğer güç odaklarıyla eşit şekilde temsil edilmesini, dolayısıyla sıradan yurttaşların kamuoyu tartışmalarına ve kamusal alana katılım sağlayabilme ve kendini temsil edebilme olanağını ifade etmektedir. Medya aracılığıyla yurttaşın sahip olduğu makro düzeyde katılım olanağı hem uzlaşma hem de çatışma temelli demokrasi kuramlarının pratikte gerçekleşebilmesi için ihtiyaç duyulan diyalog, tartışma ve uzlaşma süreçlerinin oluşmasına zemin sağlayacağı ileri sürülmektedir (Bailey, Cammaerts, & Carpentier, 2015, s. 37).

Bu çalışmada alternatif medyada katılım kavramı, Bailey vd.'nin (2015, s. 37) ikincil katılım türü olan *medya aracılığıyla katılım* biçimi şeklinde ele alınmıştır. Çalışmada yapılan araştırmada alternatif medyanın, yurttaşların kamuoyu tartışmalarına ve siyasal karar alma süreçlerine katılımındaki rolü, yurttaşların medyada doğrudan içerik üretimi sağlamak gibi pratikleri yerine getirebildiği bir ekosistem yerine, medyanın yurttaşlara aracı olduğu bir bağlamda değerlendirilmiştir.

3. TÜRKİYE'NİN HİDROELEKTRİK SANTRAL POLİTİKASI

2000'li yılların başlarından itibaren düşük maliyetli, ekolojiyle uyumlu ve sürdürülebilir bir enerji kaynağı olduğu iddia edilen nehir tipi (küçük ölçekli) HES'lerin inşası, Türkiye'de bir devlet politikası olarak teşvik edilmeye başlanmıştır (DSİ, 2012). Söz konusu gerekçelerin yanı sıra, Türkiye'de geliştirilen enerji güvenliği politikası gereğince petrol ile doğalgaz ithalatını azaltmak ve yerel kaynakları enerji üretiminde kullanmak için rüzgâr, güneş, kömür, su ve nükleer enerji santralleri ön plana çıkmış, 2007 yılı itibariyle ülke çapında yaklaşık iki bin nehir tipi HES inşaatı projelendirilmiştir (Eryılmaz, 2017, s. 521). Bununla birlikte nehir tipi HES'lerin sahip olduğu mikro ölçekli yapısal özelliğinden ötürü, Doğu Karadeniz başta olmak üzere, ülkenin farklı coğrafyalarında yaşayan pek çok yurttaş, kurulan santrallerin çevresel, sosyal ve kültürel boyuttaki negatif etkilerine doğrudan maruz kalmışlardır. Bu bağlamda taşralarda kurulan nehir tipi HES'lere karşı yerel bazda oluşmaya başlayan kamuoyu ve HES karşıtı toplumsal hareketler giderek bölgesel, ulusal ve hatta küresel bir boyuta erişmiştir (Atvur, 2014).

HES'lerin en yoğun etkisinin doğa, canlılar ve insan sağlığı üzerinde olduğu görülmektedir. Pek çok HES inşaatının, inşa edildikleri bölgenin flora ve faunasında tahribat oluşturduğu ve akarsularda önemli derecede kirliliğe sebep olduğu gözlenmiştir (Ürker & Çobanoğlu, 2012). HES tesislerine ait birçok birimin inşası esnasında ve inşaat alanına ulaşabilmek için açılan yolların yapımında, geniş alanlardaki ağaçların kesilerek doğanın tahrip edilmesi söz konusu olmuştur. Ayrıca HES inşaatları sırasında oluşan yüksek miktardaki hafriyatın düzenli bir şekilde depolanması yerine rastgele bir şekilde eğimli yerlerden aşağı bırakılması, çoğunluğu ormanlardan oluşan alanı tahrip etmiş ve bölgedeki bitki örtüsüne önemli derecede zarar vermiştir. Bitki örtüsünün zarar görmesi sonucunda ise dış etmenlere karşı korumasız hale gelen toprak, yağış ile karşılaştığında erozyonlar oluşmuş ve onun bir sonucu olarak su kaynaklarında kirlilik meydana gelmiştir (Özalp, Kurdoğlu, Erdoğan Yüksel, & Yıldırım, 2010, s. 683).

HES'lerin inşa sürecinin tamamlanıp işleme geçmesi ile ortaya çıkan ilk ve en çok önem arz eden negatif etki ise derelerin su miktarı ve rejimi üzerinde meydana gelmektedir. Elektrik üretimine geçen bir HES'in üzerine kurulu olduğu derenin taşıdığı su miktarının önemli bir kısmı santraldeki regülatörlerle su iletim kanallarına veya tünellere aktığından deredeki su akışında ciddi ölçüde değişimler meydana gelmektedir (Özalp, Kurdoğlu, Erdoğan Yüksel, & Yıldırım, 2010, s. 680-682).

Ekolojik sorunlar yanında, santrallerin proje hazırlığı ve inşaatı esnasında, akarsu havzalarında su kaynağına bağlı bir şekilde yaşayan ve sosyo-kültürel bir değer oluşturmuş olan yöre halkına danışılmaması ve karar alım aşamasında katılımcı olmayan bir politika izlenmesi önde gelen sorunlardan birini oluşturmaktadır. Bu durumun yaşandığı çoğu bölgede ikamet eden insanlar, siyasi ve idari makamlara karşı güvensizlik yaşamakta ve santral ruhsatı alarak bu bölgelerde faaliyet gösteren şirketlerle yöre halkı arasında şiddete varacak çatışmalar zuhur etmektedir. Ortaya çıkan başlıca sosyo-ekonomik sorunların arasında ise zorunlu göç bulunmaktadır.

Akarsulardaki su miktarının azalması sonucunda, su kaynaklarından yararlanan yerel halkın tarım, balıkçılık, arıcılık, hayvancılık gibi ekonomik etkinliklere devam edememesi ekonomik bağlamda göçü zorunlu kılmaktadır (Özalp, Kurdoğlu, Erdoğan Yüksel, & Yıldırım, 2010, s. 685-686).

Son olarak HES'lerin inşasında ve işletiminde bir idari denetim mekanizması olarak Çevre Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği'ni ve HES'ler için verilen yargı kararlarını hukuki boyut düzleminde ele almak önem arz etmektedir. HES projelerinin hayata geçirilirken ve işletilirken ne gibi kontrollere tabi olacağı ve projenin yapılacağı bölgede yaratacağı ekolojik, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerin uygunluğu ÇED Yönetmeliği uyarınca hazırlanan ÇED raporu ile tespit edilmektedir. ÇED raporlarının belirli bir yetkiye sahip olan özel şirketler tarafından hazırlanması, buna dayalı kanun ve yönetmeliklerin şirketlerin istekleri lehine sürekli olarak değiştirilmesi ve ÇED raporlarının Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından geri çevrilmeden ya da düzeltme istenmeden çoğunlukla onaylanması bu boyuttaki temel tartışma konularından birini oluşturmaktadır (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, 2009, s. 57).

Türkiye'de inşa edilen HES'lerin çoğunluğu, coğrafi (derin vadiler) ve iklimsel özellikleri (hızlı akım, her mevsim akış) sebebiyle Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki taşralarda inşa edilmiş veya inşaatına başlanmıştır. İnşa edilmekte olan nehir tipi HES'lere yönelik tartışmaların hala güncelliğini koruması ve santral kurulumunda Doğu Karadeniz'de oluşan yoğunlaşmadan dolayı bu çalışmada örneklem olarak Doğu Karadeniz'de yapılan ve yapılmakta olan nehir tipi HES'lere dair haber metinleri seçilmiştir. Benzer şekilde inşaatı henüz tamamlanmış olan Yusufeli Barajı'nın arkeolojik, zirai ve ekolojik açıdan önem arz eden alanlar ile yerleşim yerlerini su altında bırakması sebebiyle doğan tartışmaların çalışmaya katacağı zenginlik göz önünde bulundurularak örnekleme dahil edilmiştir.

4. YÖNTEM

Sıradan yurttaşları kamuoyu tartışmalarında diğer güç odaklarıyla eşit şekilde temsil ederek kamusal alana ve siyasal karar alım süreçlerine katılımını sağlayan alternatif medyanın rolünü sorgulayan bu çalışmada, içerik analizi yöntemine başvurulmuş olarak haberin tematik yapısını oluşturan haber kaynakları incelenmiştir. İletişim çalışmalarında içerik çözümlemesi kavramının ortaya çıkışı, Max Weber'in 1910 yılında Alman Sosyoloji Derneği'nin ilk toplantısında gazetelerin sosyal ve siyasal olaylara ne kadar ağırlık verdiklerini ortaya çıkarmak için içerik analizini uygulanması önerisine kadar uzanmaktadır (Geray, 2017, s. 146). Nicel içerik analizi yönteminin sistematik olarak çerçevesini belirleyen Berelson (1952, s. 18) yöntemi şöyle tanımlamaktadır: "İçerik analizi, iletişimin görünen/aşikâr içeriğinin nesnel, sistematik ve nicel betimlemesine yönelik bir araştırma tekniğidir".

Gökçe (2006, s. 22-25) içerik analizinin bu tanımından yola çıkarak yöntemin sahip olduğu unsurları; "nesnel sonuçlar vermesi", "sistematik olması", "niceliksel olması" ve "belirgin/açık içerikle ilgilenmesi" şeklinde özetlemektedir. Bununla beraber Lasswell

gibi akademisyenler (Gökçe , 2019, s. 16) tarafından, belirli simgelerin sadece sayısal olarak görünme sıklığı ölçümünün, bu simgelerin önemini göstermek konusunda yetersiz kalacağı ve bu sebeple bir çalışmada nicel analizin yanında nitel analizin de yer alması gerektiği ileri sürülmektedir.

İletişim çalışmalarında içerik analizinin kullanım amaçları üzerinde duran Gunter (2002, s. 220), bu yöntemin; medya içerik üreticilerinin amaçları ve politikalarına dair sahip olunan savların test edilmesinde, medya içeriğinin gerçek dünya ile karşılaştırılmasında, toplumdaki grupların nasıl temsil edildiğinin değerlendirilmesinde ve medyanın etkisinin araştırılmasında kullanıldığını belirtmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye’de farklı siyasi eğilimlere sahip olan ve kurumsal kimliklerini alternatif medya çerçevesinde konumlandıran Bianet, OdaTV ve BirGün’ün, Doğu Karadeniz’de yapılan ve yapılmakta olan nehir tipi hidroelektrik santraller¹ ve Yusufeli Barajı ile ilgili ortaya çıkan tartışmalar ve onlara karşı yapılan eylemlere dair yayınladıkları haber metinleri üzerinde karşılaştırmalı olarak içerik analizi uygulanmıştır. HES’lere dair çıkan tartışmaların örnekleme de yer alan medya kuruluşlarının ortaya çıkış tarihinden daha eskiye dayanması sebebiyle çalışmada yer alan medya kuruluşlarının web sitelerinden haber metinlerinin toplanmaya başlandığı tarih, medya kuruluşlarının yayına başlangıç tarihleri² ile 2020 yılı arasında sınırlı tutulmuştur. İçerik analizinin kullanım amaç ve sahaları ile içerik analizinin kullanımına yönelik tartışmaların göz önünde bulundurulduğu araştırmada, alternatif medya kuruluşlarının haber metni üretiminde hangi haber kaynaklarını ne sıklıkla kullandığı sorusunun yanında, nasıl kullandığı sorusunu da cevaplayabilmek için nicel ve nitel içerik analizi yöntemlerinin beraber uygulandığı karma bir teknik kullanılmıştır.

Geray’ın (2017, s. 145) ifade ettiği gibi, “İçerik çözümlemesi, iletişim içeriğinin, genellikle önceden belirlenmiş sınıflamalar (kategoriler) çerçevesinde sistematik olarak gerçekleştirilmesini sağlayana bir araştırma tekniğidir”. Dolayısıyla araştırmada, haber metinleri üzerinde uygulanan içerik analizinde tündengekim ve tümevarım yöntemlerinin uygulanması ile *haber kaynaklarına* dair oluşturulan bir *kategori sistemi* kullanılmıştır. Tablo 1’de açıklamaları ile birlikte verilen kategori sistemi, haber üretiminde yer alan aktörlere dair yürütülen tartışmalardan (Atton, 2006; Rigel, 2000; Mora, 2008) ve araştırmada veri olarak kullanılan haber metinlerinin ön analizinden yola çıkılarak formüle edilmiştir. Analiz biriminin *haber kaynağı* olarak seçildiği içerik analizinde, ayrıca medya kuruluşlarının haber metninde HES’lere karşı olan tutumu değişken olarak ele alınmıştır. Medya kuruluşlarının yayınladıkları haberlerdeki HES’lere karşı tutumu incelenerek haber üretiminde haber kaynaklarını nasıl kullandığı ve tartışmanın hangi tarafında yer aldığı anlaşılması amaçlanmıştır. Analizde haber metinlerinin kategori sistemine kodlaması nitel bir

¹ BBC, TMMOB, Enerji Atlası ve Karadeniz İsyandadır Platformu’ndan derlenen 2021 yılına ait verilere göre, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde 246 adet HES aktif olarak faaliyet göstermektedir (Bianet, 2021).

² Bianet (2001), BirGün (2004) ve OdaTV (2007)

yaklaşım ile yapılmış, toplanılan veri tasnif edilerek haber sitelerinin haber kaynağı olarak hangi aktörler üzerinde yoğunlaştığını yorumlayabilmek için uygun hale getirilmiştir.

Tablo 1: Haber Kaynaklarına Dair Kategori Sistemi

Haber Kaynakları	Tutumlar	Açıklamalar
Kamusal Figürler	-, 0, +	Toplumda belirli bir konuma sahip ve toplum tarafından tanınan, toplumsal sorunlar ve kamu yararı için kaygı duyan ünlü, sanatçı, sporcu, iş insanı vb. kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır.
Özel Firmalar	-, 0, +	Enerji üretimi alanında, HES başta olmak üzere, faaliyet gösteren firmaları kapsamaktadır.
İdare ve Hükümet Yetkilileri	-, 0, +	Yürütme organında ve idarede görevli kişileri kapsamaktadır. Yerel yönetimler, yürütme organında yer almayan siyasi partilerin sözcüleri ve siyasi figürler bu kategorinin dışında bırakılarak ayrı kategorilerde incelenmiştir.
Sivil Toplum Örgütleri	-, 0, +	Uluslararası, ulusal ve yerel tüm sivil toplum örgütlerini kapsamaktadır.
Siyasi Partiler ve Figürler	-, 0, +	Ulusal ve ulusötesi tüm siyasi parti ve figürlerini kapsamaktadır.
Uzmanlar	-, 0, +	HES tartışmalarının farklı alanlarında teknik bilgiye sahip uzman, akademisyen ve HES'lere dair yargı süreçlerine dahil olan avukatları kapsamaktadır.
Yerel Yönetimler	-, 0, +	HES'lerin yapıldığı bölgeler başta olmak üzere Belediye teşkilatlanması ve muhtarlık gibi yerel yönetim teşkilatlanmalarında görev ve yetkiye sahip kişileri içermektedir.

Yöre Halkı ve Eylemciler	-, 0, +	HES'lere dair fikir beyan eden sıradan yurttaşları ve özellikle yaşadığı bölgede HES'lerden doğrudan etkilen tüm bireyleri kapsamaktadır.
--------------------------	---------	---

---

5. BULGULAR ve ANALİZ

Araştırmanın örnekleminde yer alan alternatif medya kuruluşları olan Bianet'ten 159, OdaTV'den 148 ve BirGün'den 357 haber olmak üzere toplamda 664 haber metni içerik analizine tabi tutulmuştur. Alternatif medya kuruluşlarının yayınladıkları haber metinlerinde hangi haber kaynağını, ne sıklıkla kullandıklarını ortaya koymak amacıyla analiz birimi olarak *haber kaynağı* seçilmiştir. Yapılan analizde, Doğu Karadeniz'de inşa edilen HES'lere dair haber metinlerinin içerdiği tutumların da değişken olarak ele alındığı kategori sistemi (Tablo 1) kullanılmıştır. Haber metinleri üzerinde içerik analiziyle yapılan kodlama sonucu Bianet'in 202, OdaTV'nin 149, BirGün'ün 414 haber kaynağı kullandığı bulgusu elde edilmiştir.

5.1. Bianet

Bianet'in 2001-2020 yılları arasında haber sitesinde, Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki HES projelerine dair toplamda 159 haber yayınladığı saptanmıştır. HES'lere dair yayınlanan haberlerin yıllara göre dağılımını sergileyen Tablo 2'de görüleceği üzere, en çok haber sunumu 2011 yılında, 43 haberle yapılmıştır. Bu sayıya en yakın haber girişinin 18 haberle, 2010 yılında yapılmış olması göz önüne alındığında, 2011 yılında yayınlanan haber sayısının dikkat çekici şekilde fazla olduğunu söylemek mümkündür. 2011 yılında yüksek miktarda haber girişi yapılmasının başlıca sebebi, Artvin ilinin Hopa ilçesinde HES karşıtı yapılan bir eyleme katılan Metin Lokumcu isimli emekli bir öğretmenin, polis müdahalesi esnasında atılan gaz bombası sonucu kalp krizi geçirerek hayatını kaybetmiş olmasıdır. Daha sonra *Hopa Olayları* olarak isimlendirilecek bu gelişmeden sonra hem yaşanan olaylara hem de HES'lerin etkilerine dair tartışmalar, kamuoyu gündeminde ve haber sitelerinde ön plana çıkmıştır. Bianet'in yayınladığı haberlerde, "sıradan bir yurttaş", "emekli öğretmen" olarak tasvir edilen Metin Lokumcu'nun kahramanlaştırıldığı görülmektedir. Ayrıca Lokumcu üzerinden hükümetin HES politikası ve HES karşıtı toplumsal hareketlere yapılan müdahaleler sert bir şekilde eleştirilmektedir.

Tablo 2: Bianet'in Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki HES'lere İlişkin Yayınladığı Haberlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Haber Sayıları
2001	3
2002	1
2003	0
2004	0
2005	0
2006	5
2007	3
2008	5
2009	10
2010	18
2011	43
2012	16
2013	7
2014	13
2015	6
2016	3
2017	0
2018	4
2019	10
2020	12
Toplam:	159

Haberlerin, haber kaynaklarına ve haber metinlerindeki HES'lere karşı tutumlara odaklanan kategori sistemine, 202 haber kaynağının kodlanması sonucu elde edilen bulgular, aşağıda yer alan Tablo 3'te sunulmuştur. Tabloda görüleceği üzere, Bianet'in haber kaynaklarının yer aldığı haber metinlerinin çoğunluğunda HES politikasına karşı negatif bir tutum söz konusuyken *Sivil Toplum Örgütleri*'nin haber kaynağı olduğu 1 haberde pozitif, *Yerel Yönetimler*'e atıf yapılan 1 haberde ise nötr tutumun mevcut olduğu görülmektedir.

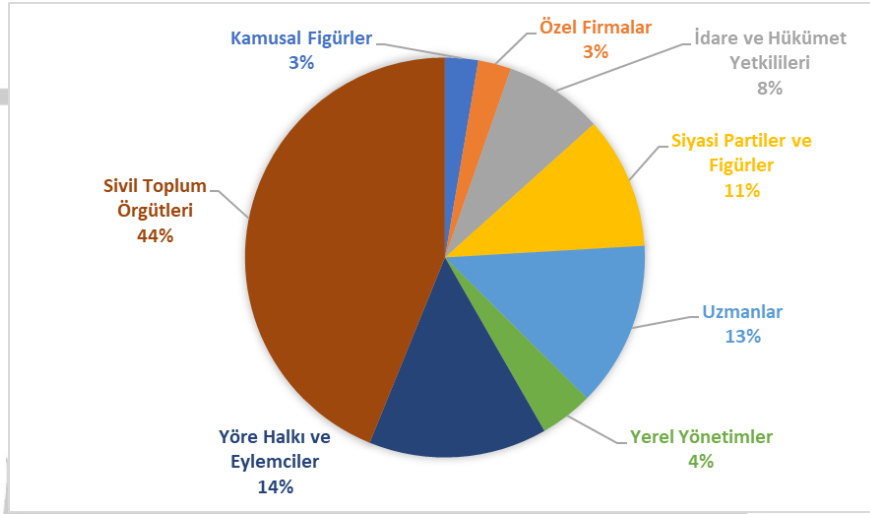

Tutum	Ara Toplam	Toplam
-------	---------------	--------

“Sanayici Acil Önlem İstedi” başlıklı, 16 Temmuz 2002 tarihli haberin HES'lere karşı sahip olduğu pozitif tutum, Artvin İş adamları Derneği'nin Yusufeli Barajı'nın inşasına dair prosedürün yavaş işlemesi sebebiyle, barajın yaratacağı istihdamın gecikmesi üzerinden hükümete yönelttiği eleştiride ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla haberde, HES'e karşı pozitif bir tutum söz konusu olsa da Bianet'in bunu *Sivil Toplum Örgütleri*'nin yanında konumlanarak hükümet karşıtı bir duruşla gerçekleştirdiği görülmektedir. HES'lere karşı nötr tutumun söz konusu olduğu haber ise “Ordu'da Hidroelektrik Santrali'nde Patlama” başlığıyla, 9 Kasım 2019 tarihinde yayınlamıştır. Haber metninde, HES'te metan gazı sıkışması sonucunda meydana gelen patlama Akkuş Belediye Başkanı İsa Demirci'nin açıklamalarıyla aktararak patlamanın gerçekleşmesinde bir sorumlu aranmamıştır.

Tablo 3'ten yararlanılarak hazırlanan Grafik 1'de ise kategori sisteminde yer alan 8 haber kaynağının haber metinlerindeki dağılımı yüzdesel bir şekilde ele alınarak yayınlanan haberlerde hangi kaynakların ne sıklıkla kullanıldığı sergilenmektedir. Grafik 1'de görüldüğü üzere, Bianet yayınladığı haberlerde *Sivil Toplum Örgütleri*'ni %43 oranıyla oldukça baskın bir şekilde kullanmıştır. Bu kullanım oranının yüksekliği, Bianet'in sivil toplum örgütlerinin medyadaki sesi olma misyonuyla örtüşmektedir. *Sivil Toplum Örgütleri*'ni takiben azalan sırayla; *Yöre Halkı ve Eylemciler* %14, *Uzmanlar* %13, *Siyasi Partiler ve Figürler* %11, *İdare ve Hükümet Yetkilileri* %8 olmak üzere görece birbirlerine yakın değerlere sahip olacak şekilde kullanılmıştır. Bahsi geçen haber kaynaklarının tamamının kullanım değeri, haberlerde kullanılan kaynakların yüzdesel olarak yarısından biraz azını oluşturmaktadır. *Yöre Halkı ve Eylemciler* en çok kullanılan ikinci haber kaynağı sırasına yerleşse de kendinden sonra gelen kaynaklarla arasında kayda değer bir farkın söz konusu olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda Bianet'in, medyaya erişimi sınırlı olan sıradan yurttaşın kendini ifade etme aracı olmak konusunda yetersiz kaldığını söylemek mümkündür.

Grafik 1: Bianet'in Doğu Karadeniz'deki HES'lere İlişkin Yayınladığı Haberlerin Haber Kaynaklarına Göre Dağılımı

Yerel Yönetimler (%4), *Özel Firmalar* (%3) ve *Kamusal Figürler* (%3) ise Bianet'in en az başvurduğu haber kaynakları olmuştur. Bianet'in yerel medyayı ve yerel toplulukların medyadaki sesini güçlendirme misyonuna rağmen haberlerinde kaynak olarak *Yerel Yönetimleri*, *İdare ve Hükümet Yetkilileri*'nden daha az kullanması dikkat çekici bir başka bulgudur. *İdare ve Hükümet Yetkilileri*'nin kaynak olduğu haberlerde Bianet her ne kadar idare ve hükümete karşı muhalif gazetecilik pratikleri sergilemiş olsa da *Yerel Yönetimler*'in sesini merkezi yönetimin sesi kadar duyuramamıştır.

5.2. OdaTV

OdaTV'nin Doğu Karadeniz'deki HES'leri konu edinerek yayınlandığı haberlerin yıllara göre dağılımını sergileyen Tablo 4'te görüleceği üzere, 2010-2020 yılları arasında OdaTV'nin İnternet sitesine toplamda 148 haber girişi yapılmıştır. Bianet'e benzer şekilde 2011-2015 yılları arasında artış gösteren haber giriş sayısı, 2016 yılından sonra düşüşe geçmektedir. En çok haber girişi ise 2011 yılında 32 haberin yayınlanmasıyla gerçekleşmiştir. 2011 yılında yaşanan yüksek miktarda haber girişinin başlıca sebebi, Bianet'e dair yapılan incelemede açıklandığı üzere, Artvin ilinin Hopa ilçesinde HES'lere karşı yapılan bir eylemde Metin Lokumcu isimli emekli bir öğretmenin polis müdahalesi esnasında atılan gaz bombası sonucu kalp krizi geçirerek hayatını kaybetmiş olmasıdır. Söz konusu olayın haberleştirilmesinde OdaTV'nin Bianet'e benzer bir yayın politikası izlediği görülmektedir.

Tablo 1: OdaTV'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki HES'lere İlişkin Yayınladığı Haberlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Haber Sayıları
2010	2
2011	32
2012	12
2013	30
2014	21
2015	20
2016	7
2017	2
2018	4
2019	5
2020	13
Toplam:	148

OdaTV'nin 2010-2020 yılları arasında Doğu Karadeniz'deki HES'leri konu edinerek yayınladığı 148 haberde, toplamda 199 haber kaynağı kullandığı gözlenmiştir. Haber metinlerinin HES'lere karşı tutumlarına odaklanan kategori sistemine 199 haber kaynağının kodlanması sonucu elde edilen bulgular, aşağıda yer alan Tablo 5'te sunulmuştur. Tabloda görüleceği üzere, haber metinlerinin çoğunluğunda HES politikasına karşı negatif bir tutum söz konusuyken *İdare ve Hükümet Yetkilileri*'ne atıf yapılan 1 haberde pozitif, 1 haberde ise nötr tutum mevcuttur.

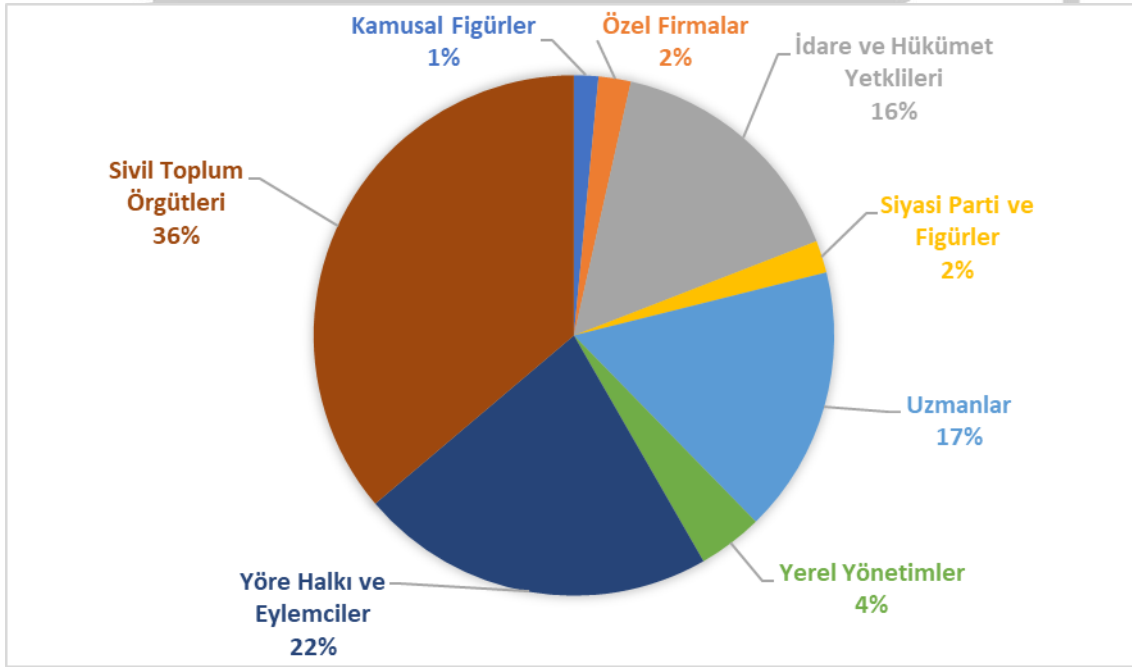
OdaTV'nin örnek olay bağlamında yayınladığı haberlerde, hükümeti ve HES firmalarını en sert ifadelerle eleştiren haber kuruluşu olmasına rağmen, sunduğu 1 haberde resmi kaynakların HES politikası lehine ürettikleri söylemi doğrudan aktarması ilgili çekicidir. "*Bakan Eroğlu: 'Başbakanın İzin Almadık, Hata Bizde'*" başlığıyla, 27 Şubat 2013 tarihinde sunulan haberde, Yusufeli Barajı'nın sunacağı katkılar doğrudan aktarılmaktadır. "*Başbakan Erdoğan: 'CHP ve MHP'ye rağmen bu ülkede kardeşliği tesis edeceğiz'*" başlıklı, 26 Şubat 2013 tarihli haberde ise Başbakan Erdoğan'ın TBMM grup toplantısında, Yusufeli Barajı'ndaki gelişmelere dair nötr tutuma sahip ifadeleri OdaTV tarafından bir yorumda bulunulmaksızın aktarılmaktadır.

Tutum	Ara	Toplam	Toplam
-------	-----	--------	--------

Tablo 5'ten yararlanılarak hazırlanan Grafik 2'de ise 8 haber kaynağının haber metinlerindeki dağılımı yüzdesel bir şekilde ele alınarak haber kaynaklarının hangi yoğunlukla kullanıldığı sergilenmektedir. Grafik 2'de görüldüğü üzere, OdaTV sunduğu haberlerde *Sivil Toplum Örgütleri* (%36) ile *Yöre Halkı ve Eylemciler*'i (%22) yoğun bir şekilde haber kaynağı olarak kullanmaktadır. Bianet ile kıyaslandığında OdaTV'nin *Yöre Halkı ve Eylemciler*'i haber kaynağı olarak çok daha fazla ön plana çıkardığı, dolayısıyla medya erişimi sınırlı olan yurttaşların kendini ifade edebilmesi için platform vazifesi görme konusunda daha başarılı olduğunu söylemek mümkündür.

Grafik 2: OdaTV'nin Doğu Karadeniz'deki HES'lere İlişkin Yayınladığı Haberlerin Haber Kaynaklarına Göre Dağılımı

Sivil Toplum Örgütleri (%36) ile *Yöre Halkı ve Eylemciler*'i (%22), oldukça yakın kullanım değerlerine sahip olan *Uzmanlar* (%17) ile *İdare ve Hükümet Yetkilileri* (%16) takip ederken, *Yerel Yönetimler* (%4), *Özel Firmalar* (%2), *Siyasi Partiler ve Figürler* (%2) ve *Kamusal Figürler* (%1) OdaTV'nin en az atıf yaptığı haber kaynakları olmuştur. Bu grafik özellikle Bianet ile karşılaştırıldığında oldukça ilgi çekicidir. Zira OdaTV Bianet'e göre, *Siyasi Partiler ve Figürler*'in kullanımını %2 oranıyla oldukça sınırlı tutarken *İdare ve Hükümet Yetkilileri*'ni %16 oranıyla oldukça yoğun bir şekilde

kullanmaktadır. Ayrıca *Uzmanlar*'a yapılan atıf da Bianet'e göre %4 daha fazla olmuştur. Bunun yanında OdaTV'nin *Yerel Yönetimler, Özel Firmalar ve Kamusal Figürler*'i de çok daha sınırlı kullandığı görülmektedir. Sonuç olarak OdaTV, *Yöre Halkı ve Eylemciler*'i çok daha yoğun bir şekilde kullanarak alternatif medya değerlerine daha yakın bir habercilik yapsa da *Siyasi Partiler ve Figürler* başta olmak üzere geri kalan siyasal ve toplumsal figürlerin tartışmaya katkısını yeterince sunamamıştır.

5.3. BirGün

Tablo 6'da görüldüğü üzere, 2004–2020 yılları arasında Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki HES'leri konu edinen toplam 357 haber girişi yapan BirGün, araştırma kapsamında ele alınan alternatif medya kuruluşları arasında en çok haber yayınlayan kuruluştur. BirGün'ün haber giriş trendleri Bianet ve OdaTV'den farklı olarak dalgalı bir yapıya sahiptir. 2016 yılında en az sayıda haberin yayınlanmış olmasına rağmen diğer medya kuruluşu trendlerinin aksine sonraki yıllarda haber sayısı yükselişe geçmektedir. Diğer alternatif medya kuruluşları arasında sahip olduğu önemli farklardan biri de en çok haber girişinin, *Hopa Olayları*'nın yaşandığı 2011 yılı yerine 55 haber sayısı ile 2020 yılında yapılmış olmasıdır. Bununla birlikte BirGün de Hopa Olayları'nı Bianet ve OdaTV'ye benzer bir tutumla haberleştirmiştir.

Tablo 6: BirGün'ün Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki HES'lere İlişkin Yayınladığı Haberlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Haber Sayıları
2004	1
2005	0
2006	7
2007	10
2008	23
2009	24
2010	47
2011	33
2012	17
2013	0
2014	20
2015	29
2016	11
2017	21
2018	28
2019	31
2020	55

Toplam:	357
----------------	------------

BirGün'ün 2004-2020 yılları arasında Doğu Karadeniz'deki HES'leri konu edinerek yayınlandığı 357 haberde, toplamda 414 haber kaynağı kullandığı gözlenmiştir. 414 haber kaynağının kategori sistemine kodlanması sonucu elde edilen bulgular, aşağıda yer alan Tablo 7'de sunulmuştur. Tabloda görüleceği üzere, BirGün'ün de diğer iki medya kuruluşu gibi yayınladığı haber metinlerinin çoğunluğunda HES politikasına karşı bir negatif tutum söz konusuyken, *İdare ve Hükümet Yetkilileri'*ne atıf yapılan 2 haberde pozitif, 3 haberde nötr tutum; *Özel Firmalar ve Yerel Yönetimler'*in haber kaynağı olduğu 1'er tane haberde ise nötr tutum söz konusudur.

BirGün'ün de kendini çevrecilerin ve yöre halkının yanında konumlandırarak hükümeti HES politikası konusunda eleştirmesine rağmen, *İdare ve Hükümet Yetkilileri'*nin açıklamalarını doğrudan aktarması sonucu 1 pozitif haberin ortaya çıktığı görülmektedir. "*Cumhurbaşkanı Erdoğan: 'Greenpeace'ci Bizim Karadeniz'e Hep Bela Oldu*" başlıklı, 7 Kasım 2016 tarihli haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamalarına yer verilen şu sözleri doğrudan aktaran BirGün herhangi bir yorumda bulunmamıştır: "*Diğer bir yatırım ise su kaynaklarıdır. Adeta hidroelektrik konusunda devrim yaptık. Ülkemizde özel sektörün eliyle değerlendirilecek duruma getirdik. Bugünkü açılış programımızda hidroelektrik santrallerinin 33 tanesinin açılışını yapıyoruz. Eskiden su akar Türk bakar derlerdi, şimdi su akar Türk yapar diyorlar*".

Nötr tutuma dair haber ise “*Başbakan Davutoğlu, Meclis'te Hükümet Programını Okudu*” başlığıyla, 25 Kasım 2015 tarihinde yayınlanan dönemin Başbakanı Davutoğlu'nun TBMM'de okuduğu hükümet programındaki Yusufeli Barajı'nın inşaat sürecine dair aktardığı bilgilerde ortaya çıkmıştır.

Tablo 7: BirGün'ün Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki HES'lere İlişkin Yayınladığı Haberlerin Haber Kaynaklarına Göre Dağılımı

Yör e Hal	Yerel Yönetimler		Uzmanlar		Siyasi Partiler ve Figürler		Sivil Toplum Örgütleri		İdare ve Hükümet Yetkilileri		Özel Firmalar		Kamusal Figürler	
	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+
+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	28	1	57	0	25	0	169	0	26	3	5	0	0	0
97		29	57	25	169	31	6	0						

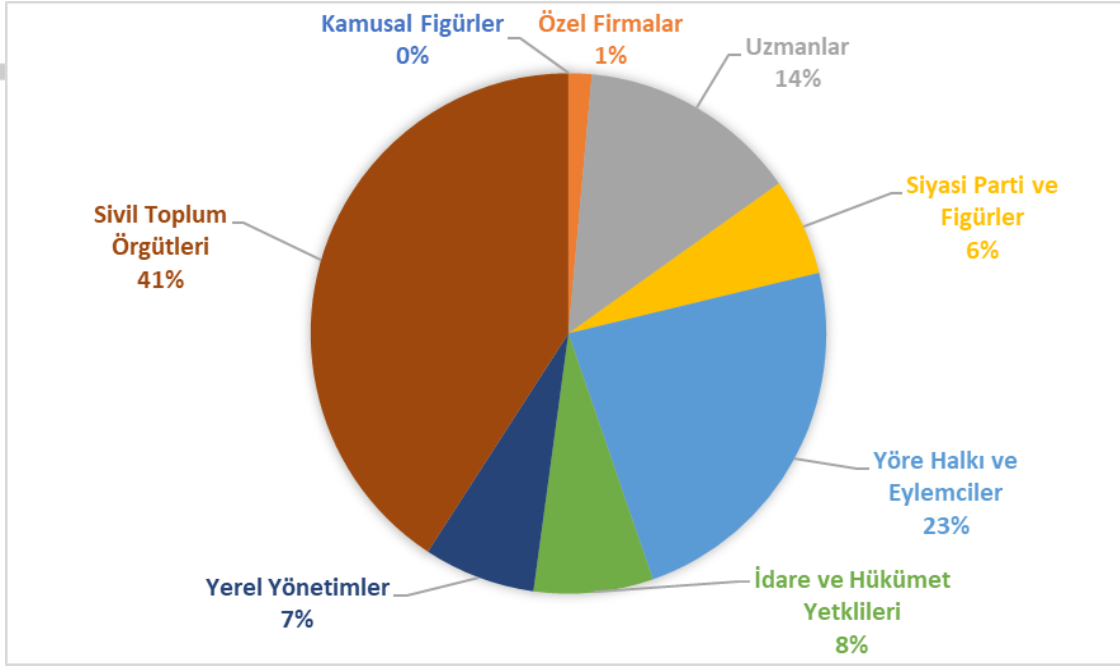
	0	0	
	-	97	
	Tutum	Ara Toplam	Toplam

Tablo 7'den yararlanılarak hazırlanan Grafik 3'te ise 8 haber kaynağının haber metinlerindeki dağılımı yüzdesel bir şekilde ele alınarak yayınlanan haberlerde hangi kaynakların ne sıklıkla kullanıldığı sergilenmektedir. Grafik 3'te görüldüğü üzere, BirGün'ün sunduğu haberlerde *Sivil Toplum Örgütleri*'ni (%41) ile *Yöre Halkı ve Eylemciler*'i (%23) yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bianet ve OdaTV ile kıyaslandığında, *Sivil Toplum Örgütleri* ile *Yöre Halkı ve Eylemciler* en çok kullanılan haber kaynakları olsa da her birinin kendine has kullanım oranlarına sahip olduğu görülmektedir. BirGün *Sivil Toplum Örgütleri*'ni %41 oranıyla çok baskın bir şekilde kullanırken, *Yöre Halkı ve Eylemcileri* bunun yarısı denebilecek bir değerde kullanmıştır. BirGün'ün yayınladığı haberlerdeki kaynak dağılımının en dikkat çekici yönlerinden biri, *Yerel Yönetimler* (%7) ile *İdare ve Hükümet Yetkilileri* (%8) haber kaynaklarını neredeyse eşit denebilecek bir oranda kullanmasıdır. *Yerel Yönetim*'e sağladığı bu avantaj, alternatif medya değerleri bağlamında BirGün'ü diğer iki medya kuruluşunun önüne geçirmiştir. BirGün geriye kalan haber kaynaklarında %14 oranıyla *Uzmanlar*'a yer ayırırken *Siyasi Partiler ve Figürler*'e %6, *Özel Firmalar*'a %1 oranlarında atıf yapmıştır. BirGün'ün ilgi çekici bir başka özelliği ise *Kamusal Figürler*'e hiç başvurmamış olmasıdır.

TİRAD

Tirebolu İletişim Fakültesi
Akademik Dergisi

Grafik 3: BirGün'ün Doğu Karadeniz'deki HES'lere İlişkin Yayınladığı Haberlerin Haber Kaynaklarına Göre Dağılımı

Sonuç

Siyasi iktidar tarafından geliştirilmesinde ve uygulamasında, yurttaş katılımının eksikliği üzerinden yoğun bir şekilde eleştiri alan ve sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, ekolojik, siyasal ve hukuki sorunlara yol açan Türkiye'deki hidroelektrik santral politikası bağlamında gelişen tartışmalar, bu çalışmanın örnek olayı olarak seçilmiştir. Farklı siyasi eğilimlere sahip ve kurumsal kimliklerini alternatif medya çerçevesinde konumlandıran Bianet, OdaTV ve BirGün çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Bu çalışma için haber kaynaklarına dair oluşturulan kategori sistemi yardımıyla medya kuruluşlarının örnek olay bağlamında ürettikleri haber metinleri üzerinde nicel ve nitel içerik analizi uygulanmıştır. Analiz biriminin haber kaynağı olarak seçildiği nicel içerik analizinde, Doğu Karadeniz'de yapılan ve yapılmakta olan HES'lerin inşasına dair haber metinlerinin içerdiği tutum değişkeni ele alınmıştır. Yapılan analizde, örnek olayın haberleştirilmesinde hangi haber kaynaklarının nasıl ve ne sıklıkla kullanıldığı incelenerek alternatif medya kuruluşlarının aracı olarak, sıradan yurttaşların kamusal tartışmalara ve siyasal karar alma süreçlerine katılmasını ne ölçüde sağladığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

İçerik analizi sonucunda, Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki HES tartışmalarına dair Bianet'in 159, OdaTV'nin 148 ve BirGün'ün 357 haber olmak üzere örnekleme

medya kuruluşları tarafından toplamda 664 haber yayınlandığı gözlenmiştir. Haber metinleri üzerinde yapılan analizde ön plana çıkan bulgulardan biri, üç alternatif medya kuruluşunun da haber kaynağı olarak en çok *Sivil Toplum Örgütleri, Yöre Halkı ve Eylemciler*'e başvurmuş olmasıdır. Medya kuruluşlarının tartışmada kendilerini HES karşıtı sivil toplum örgütleri, yöre halkı, eylemciler ve yerel yönetimlerin yanında konumlandığı, istisnai örnekler dışında ise HES politikası lehine söylemler üreten idareyi eleştirerek HES karşıtı bir tutum sergilemeleri ise analiz sonucu elde edilen en dikkat çekici bulgulardan bir diğeridir. Elde edilen bu bulgular, medya kuruluşlarının alternatif haber değerlerine uygun gazetecilik pratiklerine sahip olduklarına işaret etmektedir. Bununla beraber medya kuruluşlarının arasında bulunan bazı temel farklılıklar alternatif haber değerleri için anlamlı ip uçları da sunmaktadır.

Bunlardan ilki medya kuruluşlarının, haber kaynağı olarak *Yöre Halkı ve Eylemciler*'i kullanım oranlarıdır. Medya kuruluşları her ne kadar *Sivil Toplum Örgütleri*'ni yoğun bir şekilde kullanarak alternatif medya değerlerine uygun bir tablo çizseler de *Yöre Halkı ve Eylemciler*'i kaynak olarak kullanmada oldukça zayıf kalmışlardır. Bu konuda en zayıf medya kuruluşu Bianet iken BirGün ve OdaTV'nin nazaran daha iyi bir performans sergilediğini söylemek mümkündür. Ayrıca OdaTV'nin BirGün'e kıyasla haber sunumlarında yurttaşları daha çok ön plana çıkardığı görülmüştür.

Bir başka temel fark ise medya kuruluşlarının *Yerel Yönetimler* ile *İdare ve Hükümet Yetkilileri*'nin kullanım oranı arasında ortaya çıkmaktadır. Elde edilen verilerde Bianet ve OdaTV, *Yerel Yönetimler*'in sesini *İdare ve Hükümet Yetkilileri* kadar duyuramazken BirGün bu iki haber kaynağını neredeyse eşit denebilecek bir oranda kullanmıştır. Bu haber pratiğinin hem yerel yönetimin HES politikasına katılımındaki sınırlılığı ortadan kaldırma konusunda hem de yerel yönetimler vesilesiyle yerel toplulukların sesini duyurma konusunda önemli bir katkı sunduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç olarak, örneklemdaki haber sitelerinin farklı ölçülerde de olsa muhalif sivil toplumun, dezavantajlı grupların ve sıradan yurttaşların kendini ifade edebilmeleri için bir platform sunduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanında sıradan yurttaşları önemli aktörler haline getirip, haberin kaynağı ve öznesi olmasını sağlayarak medyadaki "erişim hiyerarşisi"nin kaldırması konusunda, Bianet'in düşük bir performans sergilemesine rağmen özellikle OdaTV'nin bu kriteri yüksek oranda karşıladığı gözlenmiştir. Dolayısıyla çalışmada elde edilen bulgular ışığında, bazı eksikliklere sahip olma birlikte Türkiye'de faaliyet gösteren alternatif medyanın, özellikle sivil toplum çatısı altında sıradan yurttaşların kamuoyu tartışmalarına, kamusal alana ve siyasal karar alım süreçlerine katılım sağlayabilmesi ve kendini temsil etmesi yönünde bir zemin hazırladıklarını ifade etmek mümkündür.

Extended Abstract

Background

Liberal economic and political revolutions in the 19th century raised high expectations that public broadcasting would enable social and democratic development. However, it is possible to say that these expectations are left unfulfilled because public broadcasting organizations are very vulnerable to patriarchy, elitism, economic and political pressure and are very prone to professionalization (McQuail, 1983, p. 96). In addition, McQuail (1983, p. 97), who argues that the liberal media theory has been destroyed by the free market, claims that the social responsibility theory is insufficient as a result of the fact that media organizations serve their own interests and professionals are complicit with the bureaucratic state. In addition, he argues that the mechanisms of self-regulation and accountability of the press that emerged in this period could not in practice enable media institutions to have a structure dominated by the power centers in society or prevent the failure of these mechanisms to meet the needs of the media to obtain information in the daily experience of citizens. Under these circumstances, the term democratic-participatory, which emerged in media studies, contains a content that reflects the disappointment towards political parties, parliamentary democracy, and the media as the fourth estate of democracy, which prevent citizens from participating in political and social participation (McQuail, 1983, p. 97). In the literature, alternative media that engage in journalism inspired by various ideas and motivations are pointed out as the first practices of the theory reflected in the media in the modern sense (Christians, Glasser, McQuail, Nordenstreng, & White, 2009, p. 25). In this context, alternative media has been charged with the notion of creating a counter-public by representing political and social doctrines that lie outside the drawn boundaries of parliamentary consensus and debate and by standing against the productions of the mainstream media (O'Sullivan, Hartley, Saunders, Montgomery, & Fiske, 2006; Sandoval & Fuchs, 2015).

Research Problem and Research Questions

The aim of this study is to reveal the role of alternative media organizations in Türkiye in creating a platform for ordinary citizens and communities to represent themselves in the public sphere and participate in political decision-making processes, on the axis of democratic participatory theories. In this context, the study questioned which of the news sources that play a role in the formation of the thematic structure of the news in the public issues of alternative media organizations and how often they use and on which side of the debate the media organizations position themselves.

Method

In this study, comparative quantitative and qualitative content analysis was applied on the news texts published by Bianet, OdaTV and BirGün, which have different political tendencies in Türkiye and position their corporate identities within the framework of alternative media, on the debates about the hydroelectric power plants (HEPP) and the Yusufeli Dam that have been built and are being built in the Eastern Black Sea and the social movements against them. In the content analysis applied on news texts in the research, the category system created for the sources of the news by applying deductive and inductive methods was used. The category system was formulated based on discussions about the actors involved in news production (Atton, 2006; Rigel, 2000; Mora, 2008) and preliminary analysis of the news texts used as data in the research. In the content analysis where the analysis unit was selected as the news source, the attitude of the media organizations towards hydroelectric power plants in the news text was considered as a variable. By examining the attitude of media organizations towards HEPPs in the news they publish, the study aims to understand how media organizations use news sources in news production and which side of the debate they are on. In the analysis, the coding of news texts into the category system was made with a qualitative approach, and the collected data was classified and made suitable for interpreting which actors the news sites focused on as news sources.

Results and Conclusions

According to the research presented, it is possible to say that the news sites in the sample offer a platform for opposition civil society, disadvantaged groups and ordinary citizens to express themselves, albeit to different extents. In addition, despite Bianet's low performance in removing the "access hierarchy" in the media by turning ordinary citizens into important actors and making them the source and subject of the news, it was observed that OdaTV in particular met this criterion to a high rate. Therefore, in the light of the findings obtained in the study, it is possible to state that alternative media, which operate in Türkiye with some deficiencies, have prepared a ground for ordinary citizens, especially under the roof of civil society, to participate in public debates, public sphere and political decision-making processes and to represent themselves.

Kaynakça

Atton, C. (2006). *Alternative Media*. Sage Publications.

Atvur, S. (2014, Eylül 13). Baraj Politikalarına Karşı Toplumsal Tepkiler: Hindistan ve Türkiye'deki Toplumsal Hareketlerin Karşılaştırılması. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*,

21(1), s. 281-298. 08 Ağustos, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yonveek/issue/13700/165850> adresinden alındı

Bailey, O. G., Cammaerts, B., & Carpentier, N. (2015). *Alternatif Medyayı Anlamak*. (Ç. Öztürk, Çev.) İstanbul: Kafka.

Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. Glencoe: Free Press.

Bianet. (2021, Ağustos 13). *Karadeniz'de 246 Aktif HES var*. Bianet: <https://bianet.org/haber/karadeniz-de-246-aktif-hes-var-248676> adresinden alındı

Christians, C. G., Glasser, T. L., McQuail, D., Nordenstreng, K., & White, R. A. (2009). *Normative Theories of the Media: Journalism in democratic societies*. Urbana - Chicago: University of Illinois Press.

Couldry, N. (2003). Beyond the hall of mirrors? Some theoretical reflections on the global contestation of media power. N. Couldry, & C. James içinde, *Contesting Media Power: Alternative Media in a Networked World* (s. 39-54). Mayland: Rowman & Littlefield Publishers.

Downing, J. D., Ford, T. V., & Gil, G. (2001). *Radical Media: Rebellious Communication and Social Movements*. California: Sage Publications.

DSİ. (2012). *Faaliyet Raporu*. Ankara.

Eryılmaz, Ç. (2017). Çevrecilik Analiz Tablosu ve Karadeniz Bölgesi'nde Hes Karşıtı Yerel Hareket. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), s. 521-528. Eylül 16, 2022 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/319367710_CEVRECILIK_ANALIZ_TABLOSU_VE_KARADENIZ_BOLGESI_NDE_HES_KARSITI_YEREL_HAREKET adresinden alındı

Geray, H. (2017). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Gökçe, O. (2019). *Klasik ve Nitel İçerik Analizi: Felsefe, Yöntem, Uygulama*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Gökçe, O. (2006). *İletişim Bilimi: İnsan İlişkilerinin Anatomisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gunter, B. (2002). The quantitative research process. K. B. Jensen içinde, *A Handbook of Media and Communication Research* (s. 209-235). London: Routledge.

McQuail, D. (1983). *Mass Communication Theory*. SAGE Publications.

McQuail, D. (2010). *McQuail's Mass Communication Theory*. London: SAGE Publications Ltd.

Mills, C. W. (1959). *The Power Elite*. New York: Oxford University Press.

Mora, N. (2008). Medya, Toplum ve Haber Kaynağı Olarak Sembolik Seçkinler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-25. Aralık 1, 2002 tarihinde <https://www.semanticscholar.org/paper/Media%2C-society-and-the-symbolic-elites-as-the-of-Mora/ee87b88977bf41375dc9cddac0534464a1e8a38b?p2df> adresinden alındı

Naisbitt, J. (1984). *Megatrends: Ten New Directions Transforming Our Lives*. New York: Warner Books.

O'Sullivan, T., Hartley, J., Saunders, D., Montgomery, M., & Fiske, J. (2006). *Key concepts in communication and cultural studies* (2. b.). Taylor & Francis e-Library.

Özalp, M., Kurdoğlu, O., Erdoğan Yüksel, E., & Yıldırım, S. (2010). Artvin'de Nehir Tipi Hidroelektrik Santrallerin Neden Olduğu/Olacağı Ekolojik ve Sosyal Sorunlar. *III. Ulusal Karadeniz Ormanlık Kongresi, II,, s. 677-687*. Artvin. Ağustos 19, 2022 tarihinde <http://karok3.artvin.edu.tr/II.Cilt/%28677-687%29.pdf> adresinden alındı

Rigel, N. (2000). *İleti Tasarımında Haber*. İstanbul: Der Yayınları.

Sandoval, M., & Fuchs, C. (2015, 08 14). İternatif Medyanın Eleştirel Bir Teorisine Doğru. *Ayrıntı Dergisi*. 05 16, 2021 tarihinde <https://ayrintidergi.com.tr/alternatif-medyanin-elistirel-bir-teorisine-dogru/> adresinden alındı

Schmidt, M. H. (2002). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*. (M. E. Köktaş, Çev.) Ankara: Vadi Yayınları.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği. (2009). *Küresel Su Politikaları ve Türkiye*. Ankara: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği. Eylül 15, 2022 tarihinde tmmob.org.tr/sites/default/files/da80a3d5b344bc4_ek.pdf adresinden alındı

Ürker , O., & Çobanoğlu, N. (2012). Türkiye'de Hidroelektrik Santraller'in Durumu (Hes'ler) ve Çevre Politikaları Bağlamında Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), s. 65-88. Ağustos 27, 2022 tarihinde alındı